

4.
Wir sitzen so fröhlich beisammen,
Wir haben uns alle so lieb.
Erheitern einander das Leben,
||: Ach, wenn es doch immer so blieb! :||

4.
Most együtt illy vígan enyelgünk,
olly buzgón szerettyük egymást!
'S ah! holnap több tájra szédelgünk,
||: más ég ad fejünknek lakást. :||

5.
Doch weil es nicht immer kann bleiben,
So haltet die Freude recht fest;
Wer weiss denn, wie bald uns
[zerstreuet
||: Das Schicksal nach Ost und nach
[West. :||

5.
De gyűjtsunk az édes örömnék,
bár hol legyünk, szíves teményt.
Emellyünk a' senyves örömnék,
||: óránkint új ellensövényt. :||

6.
Doch sind wir auch fern von einander,
So bleiben die Herzen sich nah;
Und alle, ja alle wird's freuen.
||: Wenn einem was Gutes geschah. :||

6.
Ha messze válunk is honunktól,
hű szívünk mind együtt legyen;
's örüllünk, ha halljuk társunktól,
||: hogy a' jó előbbre megyen. :||

7.
Und kommen wir wieder zusammen
Auf wechselnder Lebensbahn:
So knüpfen an's fröhliche Ende
||: Den fröhlichen Anfang wir an. :||

7.
'S ha meglessz, hogy öszvevetődgyünk
még egyszer halálunk előtt,
új friggel csak azonn törődgyünk,
||: mint adgyunk kedvünknek erőt. :||

Himmelnek is, Kotzebuenek is legismertebb dala ez, majd minden német antológiában megtalálható.¹

MAJOR ERVIN.

SZÁNTÓ ARATOR ISTVÁN ÖREGKORA.

Szántó István, a jeles magyar jezsuita, férfikorának delét Erdélyben töltötte. Itt működött 1580-tól 1588-ig Kolozsvár, Nagyvárad és Gyulafehérvár állomásokon. Mikor a medgyesi országgyűlés száműzi a jezsuitákat Erdélyből, 1588 karácsonyán Szántó is kénytelen kezébe venni a vándorbotot. Thomány Mátyás nevű magyar rendtársával az egi egyházmegyébe megy. A jóval fiatalabb P. Thomány hamarosan (1589. febr. 23.) meghal Kisvárdán.² Szántó volt mellette halálos ágyánál; Leleszre szállíttatta s ott temette el. Szántó ugyanis Cserödy János egi püspöknél talált menedéket a leleszi prépostságban. Leleszről eddig a tél folyamán az egi egyházmegyét s Magyarországnak a török hódoltságtól mentes részét járta be mint missziós szónok. Az 1589. év folyamán a znióváraljai rendházban találjuk mint magyar hitszónokot, s onnan is eljárt apostoli körútjaira, s a katolikus főurak meghívására azok váraiban és udvarházaiban magyar szentbeszédeket tar-

¹ P. o. Erk's *Deutscher Liederschatz* I. (Neu durchgesehen von M. Friedländer) 40. l.; G. Scherer: *Liederborn*, II. Aufl. Berlin, 1880. 100 l.; G. W. Fink: *Musikalischer Hausschatz der Deutschen*, 10. Aufl. Gera, 1893. 461 l. stb.

² Veress, Andreas: *Fontes rerum Transylvanicarum*. V. k. Bpest 1921. 281. l. 279. jz. — Velics László: *Vázlatok a magyar jezsuiták múltjából*. Bpest, 1912. l. 83., 98. és 111. l.

tott.¹ A magyar anyanyelvű Szántó beszélt még olaszul és tótul közepesen németül. Váraljáról 1589-ben rövid időre Sellyére rendelték házfőnöknék.²

Az 1591—1601. években Bécsben találjuk Szántót. Különböző tisztségeket tölt be az ottani rendházban. 1591 végén s az 1592—96. években teológiai tanár. A kazuisztikát, vagyis az erkölestudományt tanította. 1593-ban egyúttal magyar hitszónok, később 1597-től 1601-ig a magyar hitszónoklat s a magyarok gyóntatása a fő foglalkozása. Közben 1596—97-ben katechéta is volt.

Bécsi működése idején, 1592. febr. 9-én tette le Szántó az ünnepélyes négyes szerzetesi fogadalmat. Elég későre esik fogadalomtétele, ekkor már 52 éves volt.³ Mint «professzus», v. i. négyes fogadalmat tett rendtag résztvehetett a rend tanácskozásaiiban, a rendi ügyek intézésében. Részt vett pl. az 1597. ápr. 27-én Olmücben lefolyt rendtartományi gyűlésen. A 30 résztvevő jezsuita atya közül Szántó az egyedüli magyar rendtag.⁴ 1603. április havában szintén résztvett az ugyancsak Olmücben tartott rendtartományi gyűlésen. A tanácskozásokban két magyar jezsuita vett részt: Szántó és Dobokay Sándor. 1603-ban doktorrá avatás is volt az összejövétel idején az olmüci főiskolán. Dietrichstein Ferenc olmüci bíboros-püspök a tanácskozás végeztével kreamsieri várába kirándulásra vitte a gyűlés résztvevőit. Szántó *Confutatio Alcorani* c. munkájának ajánlásában megemlékezik a bíboros figyelmes vendégszerzetéről.

Szántó 1601-ben pestisbe esett. Bécsből magyar földre, Znióváraljára küldik előljárói egészségének helyreállítására. A pihenés éveit sem tölti tétlenül. Írói terveit valósítja meg. 1602-ben már szorgalmasan dolgozik művein, kivált szentírásfordításán.⁵

Elöljárói egyéb tisztségek alól fölmentették, hogy tisztán írói kedvtelésének élhessen.⁶ Elkészült szentírásfordításával is, de az 1605-ben tűz martalékává lett.

¹ *Catalogi Provinciae Austriae Societis Jesu* annor. 1590—94 etc. Kézirat a pannonhalmi Főapátsági Könyvtár Paintner-gyűjteményében. (Összevont névtár. Van az egyes évekről külön füzetekben részletesebb névtár is.) 1590 dec. havi följegyzés.

² Velics i. m. I. 98.

³ Szántó fogadalomtételével kapcsolatban érdemes megemlíteni egy érdekes anekdotát. Fraknoi Vilmos megírta Szántó életrajzát s római működésének történetét. Külön monografiát is akart kiadni Szántóról. Egy alkalommal P. Weiser Frigyesről, a magyar jezsuiták történetírójától megkérdezte:

— Mikor tett Szántó négyes fogadalmat?

«P. Szántó egyáltalában nem tett négyes fogadalmat, legalább is nincs rá semmiféle adat» — volt P. Weiser válasza.

— Ha Szántó nem volt «professzus», nem is volt igazi jezsuita s nem érdemes vele külön monografiában foglalkozni — vélekedett Fraknoi.

A tervezett monografia valóban megíratlan maradt. Fraknoi abbahagyta a kutatást. Utóbb Szittyay Dénes találta meg nemcsak a Szántó fogadalomtételére vonatkozó adatokat, hanem Szántó fogadalmának sajátkezű írásbeli szövegét is. (Szittyay Dénes szóbeli közlése.)

⁴ *Historia Collegii Olomucensis S. J.* 1566—1727. (Bécsi Nemzeti Kvtár 12026. sz. kézirat.)

⁵ *Catalogi Prov. Austr. S. J.* annor. 1590—1606.

⁶ *Catalogus omnium Personarum Societatis Jesu in Prov. Austriae ad initium Januarii conscriptus A^o 1603.*

Az 1603. év változatos volt Szántó részére. Április havára esett olmüci útja. A nyári időben pestis tört ki Znióváralján, s a rendház lakói — 12 páter, akárcsak az apostolok — kénytelenek Sellyére menekülni. Az 1604. év csendes munkában telt el Znióváralján. 1605-ben mint gyóntató működik Szántó. Ez a háborús esztendő ismét földönfutóvá teszi. A Bocskai-felkelés idején a rendház birtokát, a túróci prépostságot, Révai Márton kapja meg. A jezsuitákat elűzik. A felgyújtott prépostsági épületben ott vesznek Szántó kéziratát, egyedül *Confutatio Alcorani* c. kéziratát sikerült megmentenie. Szántó és jezsuita társai — összesen tizenhárman — Znióváraljáról Olmüche menekülnek. A váraljai rendház tagjai — számszerint tizen — már 1594-ben, Győr ostromakor is ott találtak menedéket.

Életének utolsó éveit Olmüchen töltötte Szántó. Mint gyóntató működött s irodalmi alkotásainak élt. Nemcsak rendtársainak, hanem Dietrichstein bíboros-püspöknek nagyrabecsülését is élvezi. Olmüchen a közös sors összehozta Szántót hírneves rendtársával, a bibliafordító Káldi Györggyel, aki erdélyi társaival együtt 1606 karácsonyra érkezett Olmüche, s az 1607. évben az erkölestudomány tanára Olmüchen és a tanuló ifjúság gyóntatója, szükség esetén a német segítőtestvéreket is gyóntatja. (Később Brunnbe került s az 1612 júliusában egybeállított névtár szerint az újszerzetesek s a harmadik próbaidőt töltő rendtagok mestere volt.)

Szántó Olmüchen megmelegedve újra hozzáfogott a Szentírás lefordításához. Rendje részéről most már hivatalos megbízást is kapott erre a munkára. (V. ö. az 1606 végéről való rendi névtár.) Ez volt a rendi beosztása Olmüchen. Az ószövetségi rész fordításával teljesen el is készült. Az újszövetségi rész befejezésében megakadályozta 1612 július 3-án bekövetkezett halála.

Bibliafordításának sorsáról még halála után is értesít az 1612. évi rendi névtár. Az 1612. évi névtárat közvetlenül Szántó halála után, de még július havában állították össze. Az ő neve már nem fordul elő benne, de a bibliafordításról szó esik. A gráci kollégium tagjainak munkabeosztásában találjuk ezt a roppant érdekes és fontos feljegyzést:

P. Georgius Forro	} Revident Biblia(m) Ungarica(m). ¹
P. Martinus Kaldi	

Az a «magyar biblia», amelynek felülvizsgálatával ez a két magyar jezsuita 1612-ben a gráci kollégiumban foglalkozott, nyilván nem lehetett más mint Szántó fordításának teljesen elkészült része, az ószövetség. Ez az újabb adat is megerősíti a rendi hagyományt, hogy Káldi György bibliafordításának sajtó alá rendezésekor felhasználta Szántó kéziratát.²

TIMÁR KÁLMÁN.

¹ *Catalogus* Prov. Austriae A^o 1612 in Julio.

² Föltűnő azonban, hogy az a Káldi, akit Szántó fordításának felülvizsgálatával megbíztak, Káldi Márton volt és nem a bibliafordító Káldi György! Szerk.